

УДК 78.071.2(477)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Микола ГЕЙЧЕНКО (Кіровоград)

У статті розглядаються деякі аспекти проблеми становлення та розвитку виконавської інтерпретації в Україні

В статье рассматриваются некоторые аспекты проблемы становления и развития исполнительской интерпретации в Украине.

Ключові слова: музично-інтерпретаційна діяльність, виконавська інтерпретація, педагог-музикант, самовираження, уявлення, художнє сприйняття, розуміння, свобода тлумачення.

Постановка проблеми. Проблема музичної інтерпретаційної діяльності майбутнього педагога-музиканта з точки зору його професійного самовдосконалення потребує більш ретельного вивчення в контексті завдань сучасної музичної педагогіки. В такій ситуації вкрай необхідне звернення до основних положень естетичних, філософських, психологічних теорій. Пріоритетними такого розгляду мають бути розробки методик формування у майбутніх учителів готовності до самовдосконалення, домінуючу роль у яких буде покладено на творчу інтерпретацію. Базовими у цих дослідженнях мають бути існуючі наукові розробки.

Аналіз матеріалів з проблеми дослідження. Значний внесок у вирішення проблем професійного розвитку педагога-музиканта здійснили А.Г.Болгарський, І.П.Гринчук, Г.С.Дідич, В.І.Дряпіка, Т.М.Завадська, Г.М.Падалка, О.П.Рудницька, О.П.Щелокова та інші, які вважають, що його основою є музично-інтерпретаційна діяльність, зокрема – виконавська інтерпретація. Про це свідчать розробки з теорії музичної педагогіки та виконавства (Й.Гофман, Ф.Бузоні), результати сучасних наукових пошуків з проблем інтерпретації. Серед її чинників – музичне мислення (Б.О.Яворський), рівень виконавської майстерності (Г.П.Панченко), уміння щодо вербалізації музичних образів (В.М.Крицький), музично-аналітичні уміння (І.П.Гринчук), професійна самостійність музиканта (І.М.Полібіна), творчі якості виконавця (В.Г.Москаленко), що дозволяють створити особистісно значущу версію виконання. Особливо важливою є готовність музиканта-педагога до професійного саморозвитку.

Фундаментом прояву професійних якостей музиканта-педагога є виконавська інтерпретація, головними чинниками якої постають сприйняття, розуміння, які відтворюються засобами художньої музичної виразності, отриманих у вигляді нотного тексту.

Музична інтерпретація, як творчий процес, створює відповідні умови для самовираження, які дають можливість виконавцеві втілювати в кожному

побудову твору частину своєї душі, якій притаманні суб'єктивні, особистісні переконання, уявлення, переживання, думки та ін.

Особистість отримує можливість набуття індивідуального стилю професійної діяльності, що виступає важливим чинником фахового самовдосконалення у процесі опанування музичним твором на креативному рівні.

Дослідники проблеми інтерпретації вважають, що її компонентами є складові емоційної сфери та інтелекту виконавця-музиканта. У зв'язку з цим варто звернутися до праць М.М.Бахтіна та М.С.Кагана, які наголошують на «інтерсуб'єктивний характер» мистецтва і тлумачать результати праці митців, їх доробок в широкому соціально-культурному взаємозв'язку, спираючись на закони художнього сприйняття. Вони вказують на діалогічно-особистісні моменти освоєння художніх (зокрема музичних) творів та значну роль врівноваженості раціонального (інтелектуального), логічного та емоційного елементів інтуїції як прояву актуалізованого самовираження у процесі їх виконавської інтерпретації [10, 220; 4; 1, 80].

Достатню увагу визначенню сутності поняття «інтерпретація» надає сучасна персонологія, яка визнає винятково важливою та вирішальною у становленні особистості її здатність інтерпретувати навколишню дійсність. Вчені та дослідники у цій галузі пов'язують інтерпретацію з поняттями «образ мислення», «рівень розуміння» явищ навколишньої дійсності, «Я – концепція», «самоусвідомлення», «саморозуміння», «самоактуалізація» та інші якості «самості» людини.

Висновок дослідників однозначний: розумінню (читай інтерпретації) можливо і необхідно навчати, що в свою чергу призведе до прояву актуалізації, прояву вказаних якостей, які мають особливий сенс в нинішніх умовах. Висловлена теза потребує активних творчих пошуків у сфері музичної педагогіки [2, 241].

Інтерпретація визначається як «тлумачення будь-чого», в тому числі самостійне творче розкриття смислу художнього твору, відображене в його виконанні (виконавська інтерпретація) або в словесному судженні (вербальна інтерпретація) [8, 74]. Привертає увагу у цій діяльності момент опанування (художнього) особистістю сутності змісту музичного твору. Розв'язанню питань інтерпретації професійна музична педагогіка звертається до досвіду наукових досліджень з музикознавства, які безпосередньо пов'язані з цією проблематикою.

Вивчення об'єктивного стану обізнаності майбутніх педагогів-музикантів з проблемами виконання, інтерпретації музичних творів дозволило виявити недостатню усвідомленість студентами ролі емоційно-особистісних чинників інтерпретаційної діяльності, недостатню обізнаність з історичними витоками розвитку зазначеної проблеми в музичному мистецтві.

Виникає нагальна потреба здійснення глибокого аналізу національної культурної спадщини, з метою вивчення особливості музичної, зокрема виконавської інтерпретації на Україні.

Виникнення проблеми виконавської інтерпретації відбулося одночасно з розвитком європейських процесів диференціації функцій композитора та

виконавця. В той час існували різні підходи до відтворення виконавцем авторського тексту – від повної свободи тлумачення до вимог абсолютного дотримання усіх авторських ремарок. Зміна епох, розмаїття вподобань, смаків та переконань музикантів, які читали нотний текст з різних, подекуди відмінних точок зору. Є твердження дослідників, що процес вирішення проблем виконавської інтерпретації розпочався значно раніше, аж до початку XIV століття, музична інтерпретація була невід’ємною складовою діяльності композитора, у зв’язку з тим, що він був виконавцем власних творів. Перекладаючи народжені ідеї з мови музичних образів на мову нотних знаків, композитор відчуває можливості альтернативного виконання, іншого підходу до тексту. Зрозуміло, що у процесі власної життєдіяльності автор розвивається як особистість – зазнає впливу нових думок, збагачується новими враженнями, які впливають на виконавську діяльність – з’являються різноманітні агогічні, динамічні, текстові відхилення в залежності від свого досвіду, настрою, творчої уяви, фантазії, натхнення.

Внаслідок таких дій нотний текст «удосконалюється» одночасно з своїм творцем, маючи значний варіативний потенціал, він у кожному акті виконання зазнає творчих і якісних змін. Більш активна увага до інтерпретації, як процесу «звукової інтерпретації нотного тексту» виконавцем, бере свій початок з 20-х – 30-х років XIX століття, тобто з часом становлення поняття музичного твору та визначенням його онтологічного статусу [7; 6, 7 - 12].

Питання інтерпретації, як одне з складових джерел розвитку основних питань стосовно музичного виконавства, знаходимо у культурній спадщині українського народу, народній музичній творчості, дозволяють визначити основні її критерії: адекватність, переконливість, емоційне забарвлення, проникливість. Такий стан речей вимагав єдності традиційних та імпровізаційних складових виконавської діяльності. Розвинуте почуття ритму, темпу, відчуття інтонаційного складу мелодії є базою впевненості у своїх силах, артистизмі, чутливості до характеру виконання твору, розкриття свого потенціалу.

Кобзарське та лірницьке мистецтво в Україні ознаменувалось з появою широкого кола яскравих індивідуальностей, здібних народних співців, яким був притаманний індивідуальний виконавський стиль. Їх співацька майстерність відзначалась проникненням в сутність творів, які виконувались, темпераментом, артистизмом, використанням елементів театральної дії для того, щоб створити цілісний яскравий художній образ, який привертав увагу та впливав на слухачів. Проникливість, емоційність, змістовність, професійний рівень відтворення музики надавав діяльності кобзарів та лірників ознак інтерпретації музичних творів.

Документальні свідчення діяльності провідних навчальних закладів України від кінця XVI століття до наших днів, тогочасна періодика підтверджують інтерес викладачів та вихованців до проблеми інтерпретації в різноманітних видах та жанрах вокальної та інструментальної музики: емоційного наповнення, проникливості, виразності та інших компонентів індивідуального відтворення художнього задуму музичних творів. Вимоги до індивідуальної своєрідності (особистісних якостей), неповторності

інтерпретації були головними складовими інтенсивного прояву індивідуальних особистісних якостей – багатство власного досвіду, духовного потенціалу, широкоосвіченості, знання і розуміння інших видів мистецтва, філософії та літератури.

Музична виконавська інтерпретація набула свого подальшого вивчення у працях Н.П.Прушковської, В.Г.Москаленко, І.П.Гринчук, М.Н.Чернявської та інших, які розглядають інтерпретацію як особистісно-цілісний, рефлексивний акт ставлення до музичного твору як до певної картини світу, яке вимагає розкриття (актуалізації) інтелектуального, емоційного, духовного потенціалу особистості.

Переконливість, самобутність, відповідність авторському задуму, жанру, стилю і формі – ось далеко неповний перелік складових цієї проблеми, яка потребує розгляду з точки музичної педагогіки, філософії, естетики, психології та музикознавства.

Вагомість вказаної проблеми у професійній музичній педагогіці засвідчують дослідження науковців, спецкурси, які викладаються у вищих навчальних закладах України – «Музична інтерпретація», «Виконавська інтерпретація», «Музична герменевтика» (В.Г.Москаленко) [5, 1].

На підставі аналізу базових положень та змісту вказаних джерел, виявляється існування різних типів, видів, форм виконавської музичної інтерпретації, які потребують окремої уваги та розгляду.

Глибокі дослідження щодо музичної інтерпретації в даний час здійснює вчений В.Г. Москаленко, який вважає інтерпретацією «будь-яке творчо-ініціативне сприйняття музики», стверджуючи, що проблемна сфера музичної інтерпретації характеризується «... змістом і характером матеріалу, що інтерпретується, особливостями поставлених перед собою завдань, особливостями інтерпретуючої діяльності. Взявши за фундамент «підсумковий результат» інтерпретації, він вирізняє її види – редакторський, виконавський, музикознавчий, композиторський» [5, 6, 10 - 11].

Відзначаючи плідність взаємодії вищезазначених видів, автор приходять до висновку, що на її основі «може виникнути семантично містка і професійно аргументована музично-інтерпретаційна версія» [5, 12].

У світлі завдань даного дослідження особливо важливим є той факт, що В.Г.Москаленко виділяє дійовий аспект музичної інтерпретації. Він розглядає «деякі особливості музично-інтерпретаційної діяльності» і вказує на існування низки термінів: «музична інтерпретація» (є узагальнюючим), «інтерпретаційна версія музичного твору» (результат «діяльності по інтерпретуванню») та «музичне інтерпретування» (використовується «для характеристики самої діяльності у сфері музичної інтерпретації»). Останній термін є каталізатором «що приводить всю тріаду у стан творчої дієвості» [5, 8].

З рештою, музична інтерпретація постає одним із видів творчої діяльності людини, є цілісним, багатокомпонентним процесом, в результаті якого постає розуміння вже існуючого та створення нового, в повній мірі своєрідного індивідуально-особистісного на ґрунті суб'єкт-суб'єктивної діалогічної взаємодії музичного тексту на усіх його рівнях та особистості виконавця-інтерпретатора. Власне, лише такий процес перетворює музичний текст у твір

(витвір мистецтва), надихає йому життя, процесуальний характер якого відзначає становлення художнього образу [3, 360 - 369].

Висновок. Виходячи з огляду першоджерел можемо визначити основні риси становлення і розвитку проблеми виконавської інтерпретації на Україні, відзначити її національну своєрідність та самобутність:

- музична інтерпретація створює виняткові умови для здійснення самовираження, стимулює процеси творчої самореалізації, є засобом здійснення професійного саморозвитку в музичному мистецтві;

- в Україні з давніх часів проблема виконавської інтерпретації суттєва для усіх видів та жанрів двох основних ланок музичного мистецтва – вокально-хорового та інструментального;

- основні джерела розвитку питань музичного виконавства знаходимо в культурній спадщині українського народу, одним із яких є інтерпретація, зокрема в народній музичній творчості. Інтерпретація визначається такими критеріями: переконливість, адекватність внутрішньому змісту твору, проникливість, емоційне забарвлення;

- професійний саморозвиток педагога-музиканта характеризується розвиненими здібностями, духовним, інтелектуальним потенціалом, інтересами, переконаннями. Структурними компонентами музично-інтерпретаційної діяльності є когнітивний, емоційно-особистісний та діяльнісно-поведінковий;

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия /П.В.Алексеев, А.В.Панин. – М.: Мысль, 1996. – С. 80.
2. Брудный А.А. Психологическая герменевтика /А.А.Брудный. – М.: Мысль, 1998. – С. 241.
3. Діалог культур. Україна у світовому контексті /Мистецтво і освіта //Зб. наук. праць. – Львів: Каменяр, 1998. – Вип. 3. – С. 360 – 369.
4. Каган М.С. Мир общения /М.С.Каган. – М.: Мысль, 1988. – 120 с.
5. Київське музикознавство /Проблеми музичної інтерпретації //Зб. наук. праць. – К.: Видання Київського державного вищого музичного училища ім. Р.М.Глієра, 1999. – Вип. 2. – С. 1, 6, 8, 10 – 11, 12.
6. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки /Н.П.Корыхалова. – Л.: Наука, Ленингр. отделение, 1979. – С. 7 – 12.
7. Музыкальный энциклопедический словарь /Сост. Г.В.Келдыш. – 3-е изд. – М.: Музыка, 1990. – С. 214.
8. Основи викладання мистецьких дисциплін /О.П.Рудницька, Л.М.Іссянова, О.А.Цвігун та ін. – К.: АТЗТ «Експрес-об'ява», 1998. – С. 74.
9. Якунин В.А. Педагогическая психология /В.А.Якунин //Учеб. пособие.: СПб. Полиус, 1988. – С. 220.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гейченко Микола Іванович – доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін КДПУ ім. В.Винниченка, заслужений працівник культури України.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музики.